

Відгук
офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора Малихіна Олександра Володимировича
про дисертаційну роботу Ключ Любові Вікторівни

«ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ КУРСІВ ЗА
ВИБОРОМ У СТРУКТУРІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ»,

поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.09 – теорія навчання

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена тенденціями сучасного інформаційного суспільства, яке формує нову систему цінностей, що передбачає оволодіння знаннями, уміннями й навичками як необхідним, але не кінцевим результатом освіти. В умовах реформування вітчизняної освітньої галузі актуальним стає соціальний супровід, оскільки в сучасному контексті розвитку соціально-педагогічної науки інформаційної доби педагогізація населення передусім передбачає вияв і активізацію соціально-педагогічного потенціалу глобалізаційних процесів, які сприяють позитивному обміну культурними цінностями на рівні національних і світових здобутків соціокультурного досвіду.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної соціально-педагогічної галузі започатковано цикл експериментальних досліджень, спрямованих на вироблення стратегії щодо вибору варіантів кваліфікації й етичних стандартів нових таксономічних фахів загалом, фаху соціального педагога зокрема (Г. Васянович, І. Доброскок, І. Зверева, А. Капська, Л. Міщик, В. Оржеховська, С. Харченко, Л. Штефан).

З огляду на це, дослідження Л. В. Ключ є актуальним, доцільним і своєчасним.

Дисертантка цілком переконливо й аргументовано здійснила теоретичні узагальнення та запропонувала власний підхід до розв'язання наукової проблеми формування змісту курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Вступ дисертації чітко окреслює методологічний апарат дослідження: об'єкт, предмет, мета, завдання, визначені етапи, узгоджені між собою, що зумовлює логічність і послідовність викладу основного змісту дослідження.

У першому розділі здійснено науковий категорійно-поняттєвий аналіз психолого-педагогічної підготовки соціальних педагогів у науковій літературі. Авторка презентує характеристику суб'єкта навчальної діяльності – майбутнього соціального педагога в системі підготовки за освітнім ступенем «Бакалавр вищої педагогічної освіти». Запропоновано інноваційні підходи у фаховій підготовці майбутніх соціальних педагогів, а також розкрито методичні основи розроблення підручника нового покоління для курсів за вибором у змісті психолого-педагогічної підготовки таких фахівців.

Аналітична обробка й узагальнення матеріалу першого розділу дисертаційної роботи створили необхідні та достатні підстави для моделювання процесу формування навчальних курсів за вибором у структурі підготовки майбутніх педагогів у системі вищих педагогічних навчальних закладів.

У другому розділі дисертації визначено, що провідними чинниками, що сприятимуть виробленню стратегії формування змісту курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів, є:

1) *інтеграційні процеси*, що знайшли послідовне розгортання в системах освіти країн Європи в межах Болонського процесу;

2) *механізми інформатизації вітчизняної вищої освіти*, здійснення яких орієнтує на забезпечення варіативності освітніх систем і навчальних закладів, гнучкості й динамічності освітнього процесу, його адаптації до соціальних умов;

3) *зміна суб'єктів соціально-педагогічного впливу*, який передбачає розуміння особистості майбутнього соціального педагога і її фаховий (людинотворчий) потенціал на рівні співвідношення з поняттям *людини*.

У межах другого розділу авторкою зазначається, що психолого-педагогічна підготовка має створювати сприятливі умови для *самоідентифікації* особистості соціального педагога, оскільки специфіка фахової діяльності соціального педагога полягає не лише у трансляції суспільних цінностей, збереженні культурних констант, але і подальшого їх інноваційного розвитку на національному і світовому рівнях, а також формування *соціального інтелекту* майбутнього фахівця, який інтерпретується також як специфічне когнітивне утворення, що забезпечує ефективність соціальної активності особистості.

У роботі на рівні пропозиції пропонується додаткове введення фахово спрямованих дисциплін вільного вибору (навчальних курсів за вибором) студента, які б корелювали зі змістом навчальних практик соціально-педагогічного профілю: *професійно-орієнтованої, соціально-виховної й корекційно-реабілітаційної*.

Дисертантка також говорить про те, що специфічні для психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів принципи навчання (фахового спрямування, науковості, фундаментальності, систематичності й системності, міжпредметних зв'язків, зв'язку теорії і практики, навчання з життям, доступності, стабільності і динамічності, єдності наукового і навчального процесу) надають змогу розроблення теоретичних основ моделі формування навчальних курсів за вибором за напрямом підготовки «Соціальна педагогіка».

Залежно від пріоритетного дидактичного завдання, яке реалізують *навчальні курси за вибором*, пише авторка дослідження, можна виокремити такі їх основні різновиди:

1. Навчальні курси за вибором, спрямовані на поглиблене вивчення окремих розділів фахових дисциплін, передбачені навчальною програмою з навчального курсу у змісті професійної науково-предметної підготовки.

2. Навчальні курси за вибором, які розкривають фахово-практичний аспект знань, набутих у процесі вивчення базових дисциплін у змісті професійної науково-предметної підготовки.

3. Навчальні курси за вибором, які містять дидактично оброблену галузь нових знань, дотичних або співвідносних із психолого-педагогічною галуззю, які представлені недостатньою мірою у змісті професійної науково-предметної підготовки задля вироблення фахових умінь і навичок.

4. Навчальні курси за вибором з наукових основ, сучасних технологій.

Результативність й ефективність курсів за вибором у змісті фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів забезпечується такими дидактичними умовами:

- інтеграцією дисциплін тематичних блоків;
- активізацією фахового спрямування змісту навчальної діяльності майбутніх соціальних педагогів на основі технологізації;
- індивідуалізації змісту навчальної діяльності майбутніх соціальних педагогів шляхом її рефлексування.

Зроблені у першому і другому розділах теоретичні узагальнення надали дисертантці підстави для здійснення послідовної дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на практичну перевірку дієвості сукупності дидактичних умов формування змісту курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Унаслідок послідовної реалізації дослідної програми констатувального експерименту дисертанткою з'ясовано, що наявний стан розробки досліджуваної проблеми не може вважатися достатнім.

Аналітична обробка й узагальнення експериментальної інформації першого етапу дослідження дали змогу визначити контрольні та експериментальні (що потребують формувальних впливів) групи для здійснення подальшої роботи.

Експериментальне навчання було побудовано на основі тісного взаємозв'язку і взаємовпливу дидактичної системи організації та здійснення вивчення студентами психолого-педагогічних дисциплін, забезпечення ефективності навчання курсу за вибором майбутніх соціальних педагогів.

Порівняння результатів експерименту в різних групах проводилось за комплексною методикою. Попередньо було враховано чинники щодо дотримання вимог чистоти, надійності, достовірності та валідності отриманих даних. Широта експериментальної бази забезпечила репрезентативність вибірки з урахуванням фахового спрямування. Експериментальним дослідженням було охоплено усього 21 викладач і 568 студентів бакалавріату за спеціальністю «Соціальна педагогіка».

Моніторинг ефективності впровадження в навчальний процес передбачав виявлення рівня сформованості предметної компетентності соціальних педагогів, орієнтацію на власний саморозвиток студентів через усвідомлену, раціональну і продуктивну навчально-пізнавальну діяльність. Для оцінювання ефективності експериментальної моделі було розроблено систему відповідних критеріїв (сформованість предметної вмотивованості; розвиток здатності до цілепокладання; розвиток виконавчої і проєктивної предметно-діяльнісних здатностей; якість результату соціально-педагогічної діяльності, функціонування рефлексійної здатності) та їх рівнів (високий, середній, низький) за кожним критерієм.

Було розроблено відповідні показники якості засвоєння навчального курсу за вибором відповідно до структури навчальної діяльності: знання категорійно-поняттєвого апарату соціально-педагогічної галузі; методично правильна постановка цілей і завдань навчання (досвід); знання методів, прийомів, засобів і форм організації соціально-педагогічної діяльності (здатність до соціально-педагогічної діяльності); уміння забезпечити адекватне розуміння й інтерпретацію соціально-педагогічних ситуацій у межах наукової картини світу, засвоєння інтегративних знань із різними формами навчання; знання фахової термінології (навички).

На основі результатів порівняльного експерименту (контрольний етап) з аналізу якості засвоєння частини курсу за вибором «Соціально-педагогічна діяльність в умовах вітчизняної школи: проблемні питання» студентами контрольної та експериментальної груп дисертанткою встановлено, що формування означеного курсу на основі розроблених дидактичних умов дає змогу підвищити якість його засвоєння. При цьому якість засвоєння навчальних елементів курсу «Соціально-педагогічна діяльність в умовах вітчизняної школи: проблемні питання» студентами експериментальної групи є більш рівномірною, ніж у контрольній.

Після формувального етапу експерименту також було проаналізовано процес розвитку особистісних якостей майбутніх соціальних педагогів. Дослідження засвідчили зростання рефлексійної й емпатійної позицій студентів, розвиток їхньої правової свідомості, що свідчить про зацікавленість у загальних змінах процесу навчання, здатність діалогізувати, створювати навчальний дискурс, конструктивно розв'язувати конфлікти.

Модель оптимізації предметного співвідношення курсів за вибором може бути внесеною до чинних планів за напрямом підготовки «Соціальна педагогіка» з узагальненим об'єктом діяльності «соціально-педагогічна діяльність в різних функціональних соціальних організаціях усіх форм власності, а також в освітніх, культурних, наукових, консультаційних організаціях та установах» у вищих навчальних закладах освіти III-IV рівнів акредитації.

Дослідницький етап дисертаційної роботи підтвердив правомірність висунутої гіпотези. Відмічаємо ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, адже їхня достовірність і новизна підтверджуються конкретним змістом і результатами експерименту.

До найбільш вагомих наукових результатів, особисто одержаних дисертанткою, належать: *уперше* на основі вивчення й аналізу філософської і психолого-педагогічної літератури здійснено системний аналіз теорії та практики формування змісту курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів та визначено дидактичні умови, які сприяють ефективності цього процесу; *узагальнено* сутність понять «психолого-педагогічна підготовка», «курс за вибором»; рефлексійний та емпатійний структурні компоненти (структурні теорії типів професійного життя; мотиваційні теорії; теорії індивідуальності і самопізнання); *спроектовано* модель формування змісту курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів;

визначено критерії (сформованість предметної вмотивованості; розвиток здатності до цілепокладання, розвиток виконавчої і проєктивної предметно-діяльнісних здатностей, якість результату соціально-педагогічної діяльності, функціонування рефлексійної здатності) та рівні сформованості предметних компетенцій майбутніх соціальних педагогів; *проструктуровано* зміст психолого-педагогічного навчання та практичної підготовки соціального педагога з використанням навчальних програм професійно-орієнтованих, фахових дисциплін і практик та визначено типи курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів, які співвідносяться зі змістом навчальних практик.

Представлені науково-методичні матеріали додатків суттєво підвищують практичну цінність результатів дослідження.

Висновки й рекомендації, здобуті у процесі роботи, досить ґрунтовно викладено авторкою у фахових виданнях, методичних рекомендаціях, матеріалах конференцій вузівського, всеукраїнського та міжнародного рівнів. Обсяг і зміст надрукованих праць свідчить про тривалу й послідовну роботу дисертантки над проблемою дослідження. Автореферат цілісно відображує зміст дисертації.

Основні теоретичні засади та висновки дисертаційної роботи слугуватимуть для подальшого вивчення науковцями досліджуваної проблеми.

Водночас, вважаємо за доцільне висловити дискусійні положення й окремі зауваження на дорадчому рівні.

1. У визначенні об'єкта дослідження, на нашу думку, не варто було використовувати термін «процес», а подати його в такому трактуванні «психолого-педагогічна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах».
2. Вважаємо, що у підрозділі 1.1 «Категорійно-поняттєвий аналіз психолого-педагогічної підготовки соціальних педагогів у науковій літературі» варто було запропонувати порівняння провідних зарубіжних та вітчизняних підходів щодо розв'язання проблеми підготовки соціальних педагогів на засадах компаративно-пріоритетного аналізу.
3. На наше переконання, підрозділи 1.2 «Характеристика суб'єкта навчальної діяльності – майбутніх соціальних педагогів – у системі бакалаврату вищої педагогічної освіти» та 1.3 «Інноваційні аспекти у фаховій підготовці майбутніх соціальних педагогів» можна було об'єднати, а окремо присвятити підрозділ опису специфіки організації освітньої діяльності соціальних педагогів з проєкцією на відбиття сучасних запитів суспільства щодо підготовки таких фахівців.
4. У другому розділі роботи було б доцільно зацентувати увагу на доцільності створення виявлених дидактичних умов саме як певної сукупності та показати взаємозалежності та взаємовпливи дидактичних впливів у процесі їх створення через реалізацію запропонованої авторської дидактичної моделі.

5. У загальних висновках необхідно було би представити числові дані за результатами застосування методів математичної статистики, що підсилило би статистично значущу доказовість ефективності створення виявлених дидактичних умов і впровадження в освітній процес вищої педагогічної школи дидактичної моделі формування змісту курсів за вибором у структурі психолого-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів

Зазначені зауваження не зменшують значущість проведеного дослідження Клюй Любов'ю Вікторівною, яке є оригінальною науковою і самостійною роботою. Дослідниця продемонструвала вміння самостійно ставити й аргументовано розкривати складні дидактичні проблеми, визначати суперечливі тенденції й на належному науковому рівні знаходити шляхи їх розв'язання. Здобуті практичні результати дослідження повністю готові до впровадження у педагогічну практику як в системі вищої педагогічної школи, так і в системі післядипломної освіти. У цілому, зважаючи на актуальність, обсяг і зміст, дисертація Клюй Любові Вікторівни є актуальним, самостійним і завершеним дослідженням, відповідає вимогам ДАК, що висувуються до дисертаційних робіт, а саме: пп. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германських мов
і перекладу Національного університету
біоресурсів і природокористування України

О. В. Малихін

